

I N D E X.

<i>processiones conatus franguntur. Domesticor. argumentis occurritur.</i> 318 CAP. III. <i>De diuinarum relationum existentia, numero, et perfectione: ubi de subsistentiis.</i> 325 CAP. IV. <i>Diuinarum relationum existentiam argumentorum, quae obstare videntur, solutio amplius firmat; earundem numerum confirmat.</i> 326 CAP. V. <i>De personae vocabulo, eiusque in Ecclesia usu, ac successu historice agit: diuinarum Personarum notionem exhibet: earum communes proprietates tradit.</i> 333.	CAP. VI. <i>De additione particulae Filioque ad Symbolum Constantinopolitanum agitur: quandonam et a quibus inserta Ecclesiis fuerit, probabiliter declaratur; atque in Hispania nostra id primo contigisse demonstratur.</i> 366 CAP. VII. <i>Explicantur vocabula quaedam ad scite de Trinitate loquendum: traduntur Canones nonnulli ad vitandam falsiloquentiam.</i> 371.

LIBER VII.

In quo de diuinis personis singulatim agitur, proprias earundem notiones et vocabula declarando.

CAP. I. <i>De Personae Patris nominibus.</i> 342 CAP. II. <i>De secundae Personae nominibus.</i> 347 CAP. III. <i>De propriis tertiae Personae nominibus.</i> 353 CAP. IV. <i>Dogma Latinorum de Spiritus Sancti processione multiplici argumentorum genere firmatur.</i> 357 CAP. V. <i>Controversiarum, quae de Spiritus Sancti processione exortae sunt, historicam continet narrationem, Graecorum impetu irritos ostendit.</i> 359	CAP. VI. <i>De additione particulae Filioque ad Symbolum Constantinopolitanum agitur: quandonam et a quibus inserta Ecclesiis fuerit, probabiliter declaratur; atque in Hispania nostra id primo contigisse demonstratur.</i> 366 CAP. VII. <i>Explicantur vocabula quaedam ad scite de Trinitate loquendum: traduntur Canones nonnulli ad vitandam falsiloquentiam.</i> 371.

ERRATA CORRIGENDA.

Pag. 5. lin. 7. *quae*, leg. *quas*. Pag. 7. lin. 4. *facto*, f. *ato*. Pag. 19. lin. 33. *Lit. VI. Lib. VIII. Pag. 31. lin. 7. gracis*, *gracis*. Pag. 78. lin. 11. *Ecclesiar. Scholae*. Pag. 103. lin. 3. *proprius*, *propius*. Pag. 127. lin. 26. *aeonas*, *aeones*. Pag. 128. lin. 11. *mentem*, *mentum*. Pag. 246. lin. 31. *coneributa*, *contributa*. P. 299. lin. 8. *Episcopus*, *Episcopius*.

¶ Vt quid vero alia, quae sane deprehendimus, erratula indicasse, cum ea ictu oculi a quolibet animaduerti possint et emendari?

PRODROMVS
AD INSTITVTIONES THEOLOGICAS:
PARS PRIMA.
DE IPSA THEOLOGIA.

CAPVT I.

Theologiae natura ac partitio.

THEOLOGIAE vocabulum est ex Etymo graecum, atque ex duplici voce concinnatum *θεός* et *λογία*; quae latine sermocinationem de Deo sonant, vt iam pridem adnotauerat M. Augustinus his verbis (1): »Theologiae nomine significari intelligimus de diuinitate rationem seu sermonem.« Accipitur autem haec de Deo sermocinatio multipliciter. Principio quidem latissime, pro quocumque nempe sermone de Deo, aut de quauis diuinitate, etiam vana ac commentitia. Quo sensu, quae de Deo Plato tradidit, illa etiam quae de cultu idolorum, Numa Pompilius disseruit, Theologiam dicere Augustinus non dubitauit (2). Atque

Tom. I. A que

(1) Lib. VIII. de Ciuit. Dei cap. 1. (2) Lib. XIII. de Trinit. cap. 3.

que gentiles Philosophi, ipsique Poetae, aliique quicumque de Numine quopiam, diuinisque rebus scripsere, Theologi ab eodem Augustino vocati sunt (3).

Sed e contrario accipitur vocabulum Theologia strictissime pro sola de Deo vero diuinisque tractatione ex diuina reuelatione ducta, quemadmodum antiquiores Ecclesiae Patres illud acceperunt. Inde Theologi nomen singulari quadam excellentia Ioanni Euangelistae tributum est; quoniam prae reliquis Scriptoribus Euangelicis de Verbi diuinitate nitidius fuit sermocinatus. Has inter acceptiones media alia adiuuenta est, generica licet, pro omni nempe et sola dissertatione seu sermone de Deo potissimum; posthac de rebus aliis in Dei cognitionem et cultum ducentibus, siue naturales illae sint, siue supernaturales. Quam iuxta significationem Theologia aptissime definitur: »Disciplina, quae de Deo rebusque diuinis, aut »ad illum pertinentibus disserit, vel ex naturaliter cognitis, vel ex »supernis principiis haustis ope supernaturalis luminis«. Summa est haec definitio ex S. Thoma (4).

Eapropter in naturalem et supernaturalem partiri Theologia consuevit, seu vt pressius loquamur, in metaphysicam, et sacram doctrinam, vt loquitur perpetuo S. Thomas. Quae enim facultas naturae lumine et ratione innixa procedit, vt inuisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciat, metaphysicae pars est alia, longe quidem diuersa a sacra illa doctrina, quae diuina reuelatione ducta Deum vt auctorem supernum considerat, aliaque plura diuina cognoscit, quae hominis intelligentiam fugiunt, proprieque Theologia nuncupatur definiturque: »Habitus mentis quo cognoscuntur res diuinae, »quae ex reuelatis siue mediate, siue immediate deducuntur«.

Porro sacra haec Dei ex reuelatis cognitio alia dicitur beatorum, qui luminis gloriae beneficio Deum, diuinasque perfectiones facie ad faciem intuentur, et clarissime agnoscunt; viatorum alia, qua nos miserum Deum dumtaxat sub obscura fidei luce, vel alio tenui supernaturalis luminis radio, velut per speciem, et in aenigmate videmus atque cognoscimus, et de ipso rebusque ad ipsum spectantibus rectissime argumentamur. Haec ipsa nostra Theologia quandoque diuinitus concessa quibusdam fuit, vt de Apostolis Scriptura testatur, diciturque infusa; praecipue vero labore et studio à nobis comparatur lumine superno duce ratiocinantibus, vocaturque acquisita. In-

(3) Lib. XVIII. de Ciuit. Dei cap. 14. (4) Lib. I. cont. Gent. cap. 1.

Insuper Theologia haec acquisita, de qua nobis agendum per totas qua late patent Institutiones nostras, siue ad methodum attendamus, siue ad diuersitatem argumentorum, diuiditur in totidem veluti partes in *positiuam*, *dogmaticam*, *polemicam*, *moralem*, *mysticam*, et *scholasticam*. *Positiua* versatur in praecipuis, et immediatis fidei ac morum principiis, et fundamentis ponendis, figendis, stabilendis; in veritate, auctoritate, ac robore sanctorum Scriptorum ostendendis, variisque earum sensibus exponendis; in diuinis pariter et apostolicis Traditionibus, ex Conciliis, Patribus, et Ecclesiae historia eruendis et explanandis. *Dogmatica* fidei et morum dogmata ex iis quae *positiua* posuit principiis firmat, atque exponit. *Polemica*, quae et *bellatrix* dicitur, ipsa fidei morumue dogmata seu principia aduersus Infideles, Iudaeos, et Haereticos tuerur, eorumque errores detegit et redarguit. *Moralis* in moribus formandis; *mystica* autem in vitae spiritualis arcanis reserandis occupatur. Quam vero intelligimus *scholasticam* Theologiam? Altior nobis vulgari existimatione sedet de illius praestantia opinio. Eam esse dicimus, quae ad verae exactaeque Logices regulas sese componens, ex Scripturis, Traditione, Patrum placitis atque doctrinis, Ecclesiae decretis, aliis etiam argumentorum fontibus suas deducit conclusiones: neutiquam eam, quae sterillis prorsus, frigida, ac ieiuna, in solis naturae rationibus fidei et reuelationi aptandis morose frustraue laborat. Sed de his redibit sermo.

CAPVT II.

Theologiae exordium, incrementa, vicissitudines, atque progressus ad nostra vsque tempora.

Quandoquidem Theologiam esse sacram disciplinam de Deo, rebusque diuinis ostensum est; sequitur vt eius historiam per summa saltem capita nostris Tyronibus exhibeamus. Hanc alius repetendam opinamur; ab ipso nempe rerum creaturarum exordio: adeo vt natam illam cum humano genere dicamus. Habuit enim primus hominum Adamus praeter doctrinam sibi à Deo Conditore infusam, scientiam aliam vel industria sua comparatam, vel oculis, et auribus acceptam, qua fidem doctrinae reuelatae in se nutritur, suisque posteris traderet. Cognouit itaque ante peccatum a Deo se eo fine conditum fuisse, vt

diuino frueretur aspectu; Deum Creatorem suum colere, et amare debere, alia: quorum dogmatum cognitioni accessit post lapsum aliarum veritatum notitia, quae ad generis humani infectionem, reparationemque pertinebant. Hanc ipsam traditam accepere, nedum Adami filii, sed et qui ex illis geniti sunt Patriarchae, quum ante-diluuiani, tum post-diluuiani: quam praeterea in suis familiis traditione propagarunt, et quasi per manus ad posteros transmississent.

Iam vero Mosis temporibus, aliorumque, qui post Mosem vixere Prophetarum ad vsque Christum Dominum, aliquem Theologiae viguisse vsum, illorum scripta produnt. Quid enim sibi voluit in illis Moses, quid post illum Esdras, ceterique Prophetae, nisi perfecti Theologi munia adimplere, nempe omni argumentorum genere reuelatae doctrinae fidem populo Israëlitis suadere, et exponere, legis praecepta explanare, et interpretari, exurgentes dubitationes rescindere, controuersias dirimere? Nec defuere posthac Legis Doctores, atque periti, qui doctrinam Mosis, et Prophetis reuelatam praedicarent, sacras litteras rudioribus exponerent, errores Gentilium, quibuscum haud raro permixti vivebant Hebraei, detegerent, et refellerent, populumque in vnus Dei cultu et fide conseruarent; id quod ad Dei prouidentiam pertinuisse videtur, quae homines in rebus eiusmodi, quae ad aeternam salutem conferunt, per homines Magistros edocere solet. Hinc illud Christi Seruatoris oraculum Matthaei xxiii. »Super Cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei: omnia ergo quae dixerint vobis seruate, et facite«. Ex Mosis autem Actis manasse priscos illos gentium Deos, et Heroas, quicumque per orbem culti sunt, vniuersamque proinde Ethnicorum, Phoenicum, Aegyptiorum, Persarum, Indorum, aliorumque etiam Theologiam, sententia fuit Petri Danielis Huetii Episcopi Abrincensis (1), quem consulere poterit qui pleniorum exporet huius argumenti notitiam.

Sed Theologiae potentiorum vsum, seu firmam aetatem spectemus, quam in Iesu Christi Domini, et Seruatoris nostri, eiusque Apostolorum diebus acquisiuit. Egit enim praecipuis Praeceptor noster Theologum, erudiens nos, et viam Dei in veritate docens; doctrinam quam ex sinu Patris hauserat, hominibus enarrans, nedum parabolis et similitudinibus vtens, sed et argumentis vere theologicis ex Mose et Prophetis ductis, ad Iudaeorum peruicaciam frangendam. Sic probaturus suam diuinitatem, aduersus Iudaeos ex loco illo Psalmi: »Dixit

»Do-

(1) Demonst. Euang. Prop. iii. vsque ad 13. Tom. 1.

»Dominus Domino meo«, concludit: »si ergo Datid vocat eum Dominum, quomodo Filius eius est?« Matth. xxii. Cui quidem methodo institisse Apostolos a Magistro edoctos apertius est, quam vt nostram in demonstrando diligentiam desideret aut laborem. Eos nobis Theologos versatissimos exhibent, quae in Apostolicis Actis, et ipsorum Epistolis legimus exempla; praesertim Pauli (ne de omnibus dicamus) qui disputans aduersus Iudaeos et Gentiles, illos ex iis, quae recipiebant, Scripturis redargebat; hos vero, qui Scripturas vel ignorabant vel respuebant, rationis ductu humanae auctoritate.

Priorum saeculorum Patres et Scriptores hanc ipsam ingressi sunt viam, fidei ac morum mysteria, ac praecepta explanantes Scripturarum, Traditionis, et Ecclesiarum auctoritate; additis rationis naturalis, et Philosophiae argumentis, quibus Gentilium errores oppugnant. Exemplo sint Iustinus in Apologia pro Christianis, Clemens in Stromatibus, Eusebius in Demonstratione, et Praeparatione Evangelica. Sed et obtinuit iam a saeculo II. methodus tradendi Fidelibus doctrinam per *Cathecheses*, quam viguisse quoque saeculo III. nouimus ex *Cathechesibus* Isagogicis, et *Mystagogicis*, seu Homiliis ad Neophytos et Fideles habitis. Hoc insuper addito, quod huius saeculi Patres polemicam Theologiam maiori diligentia coluerint, et accuratius Scripturas sacras interpretati fuerint, haereticis quidem cogentibus.

Saeculis IV. et V. diligentius Christi doctrinam Patres tractarunt, videlicet ab haereticis Arianis, Pseudo-Arianis, Nestorianis, Eutychanis, aliisque coacti, qui S. Scripturam, et Traditionis pondere atque auctoritate posthabitis, christiana dogmata variis humanae rationis ac Philosophiae subtilitatibus obscurare atque euertere satagebant. Hinc pleniore ipsorum tractatus; hinc longius a pristina di-cendi simplicitate abesse visi sunt: scilicet Philosophiae verae ac germanae armis instructi, quibus aduersariorum sophismata eluderentur. Quumque omnes fere, uno Iustino excepto, platonis dogmatibus prius adhaesissent Philosophi placitis conformari, quod necessarium erat, imo et illius verbis loqui, contigit. Sic videre est in scriptis Athanasii, Cyrilli Hierosolymitani, Basilii, et Gregorii Nazianceni. Praesertim vero in Augustini operibus, auro, cedroque dignis, quibus systematicam scribendi formam praescripsisse ex eo constat, quod in singulis tractatibus principio quaedam ponat, et ex eis conclusiones recte ducat ac commode ratiocinetur; adeo vt omnia doctrinae illius capita arctissimo inter se vinculo connexa sint. Boëtius autem, qui

quī VI. saeculo viuere desit, vir in Aristotelis Philosophia versatissimus, Stagyritae principiis nixus, Mysteria Trinitatis, et Incarnationis explicauit, uocabula illa *Substantia*, *Persona* subtilissime interpretatus; auctorque aliquibus fuit, ut compendia et systemata quaedam, rudia tamen et informia excogitarent. Quod praec aliis praestitisse sub finem illius saeculi Isidorum Hispalensem, et Taionem Caesaraugustanum, Franciscus Turriano scribit (2). Quamplurimi tamen hoc etiam et sequenti saeculo Theologi extiterē, qui operam ac studium in sanctarum Scripturarum expositione posuerunt.

Medio saeculo VIII. Ioannes Damascenus Theologiam uniuersam methodo et ordine tractandam suscepit, atque in unum corpus, seu iustam epitomen quattuor libris comprehensam redegit, cui titulum praefixit: *De Fide Orthodoxa*, dignus propterea qui ab aliquibus inter Scholasticorum proanos numeretur (3). Et quamuis saeculo VIII. plurimi extiterint Theologi, qui polemicam Theologiam excoluerint, vnus Ioannes Scotus Erigena ex Aristotelis principiis quaestiones varias de Praedestinatione, et Eucharistia scholastica methodo subtilius quem par erat instituens in multos errores lapsus est.

X. saeculum nihil instituto nostro dignum exhibet quum ferreum illud merito nuncupatum sit, siue morum prauitatem, siue ignorantiae qua offusus est caliginem intueamur. In eo enim non solum obscura illa et subtiliora, quae temporum uitio inuecta in Theologiam fuerant; sed quod dolendum certe erat, uiles etiam et necessariae ueritates sensim negligi uisae sunt.

Excurrenre uero saeculo XI. coepit publice edoceri in scholis Aristotelis Philosophia iuxta Arabum methodum, atque inde sensim homines Aristotele pleni illius principia ad Theologiam inuexerunt, ex quibus non modo traditas a maioribus quaestiones dirimebant, sed nouas magno numero inferebant, Dialecticam adeo praepostere cum Theologia coniungentes, ut non Theologos, sed pedantias in subtilitatibus plausum quaerentes agnosceres. Excipiendi autem sunt praeter paucos alios Lanfrancus Episcopus Cantuariensis, eiusque discipulus et successor Anselmus, qui sacram doctrinam scholastica methodo tractantes, decore adeo id fecerunt, ut inter praecipuos scholasticae Theologiae auctores, conditores, institutores ab aliquibus reuenseantur. Atque Anselmum primum inter Latinos fuisse qui argumen-

(2) De Hierarchicis Ordinationibus lib. II. cap. 12.

(3) Cl. Le-Quien in Praefat. ad libros de Fide Orthodox.

mentum theologicum methodo scholastica tractauerit, Mabillonius diserte scribit (4).

Uenimus ad saeculum XII. in quo scholae Theologiam statuta methodo, diuerso licet fauore, fouere conati sunt Petrus Abaelardus, Gilbertus Porretanus, Petrus Pictauinus, et Guillelmus de Campellis, quorum duo priores in uarios errores sunt prolapsi; reliqui uero argutis plus aequo dediti, Pseudo-scholasticorum non immerito Primpili habiti sunt. Magno Theologiae bono affulsit illico Petrus Lombardus Parisiensium Episcopus: cautior enim Magistro suo Abaelardo reliquis sapientior ille fuit. Collegit Sanctorum Patrum Hilarii, Ambrosii, Hieronymi, et maxime Augustini sententias super praecipuis ea aetate inter Scholasticos agitatae quaestionibus; ratus fore ut illorum contentionibus peccatis ac cauillationibus semotis, suum in re theologica auctoritati locum denuo tribueret, ac tandem uaniam omnes sensum amplecterentur. Suum Sententiarum opus in 4. libros diuisit ab Augustino edoctus (5), cuius erat obseruantissimus. Quod insuper opus seu collectio, sic ubique recepta est, ut sola perlegeretur in scholis publicis, eiusque Auctor antonomastice Magister Sententiarum diceretur.

Ast non omnes scholae Doctores hoc Magistri Sententiarum labore recte uisi sunt, maxime sub initiis saeculi XIII. Nempe uisa quamplurimis hac illius collectione simpliciore quam expositulabat intensus iam in scholis rixandi amor, ac iurata in Aristotelem fides, in id animum uerterunt, ut illius textum Commentariis illustrarent (vel si maquis obscurarent) atque scholas nouum subtilitatum diluuium inundare facerent. Plusquam trecenti enim et amplius adnumerantur Theologi qui Lombardum interpretati fuerint, innumeris ferme disputationum uoluminibus in eius libros elaboratis, quae non Commentarii, sed opera omnino diuersa sint, tot nouis dissertationibus, quaestionibus, et contentionibus referata, ut si quis Magistri scripta cum illis conferat, fuisse eum Anti-scholasticum existimaturus sit, ut Dupinus adnotat (6).

Habuit tamen schola hoc ipso saeculo Theologos, paucos illos quidem, sed auctoritate uenerandos, qui Lombardi sententias doctrinosis illustrarent Commentariis, et scholasticam Theologiam a pristinis naeuis depurgarent. Eiusmodi fuere Alexander de Ales, qui

(4) In tract. de Stud. Monast. P. II. cap. 6.

(5) Lib. I. de Doctr. Christ. capp. 2. 3. 4. et 5. (6) In Meth. Stud. P. II.

Theologicam Summam, egregiam illam certe ac copiosissimam adorauit: Albertus Magnus, qui aliam Theologiae summam, necnon Synopsis theologiae veritatis edidit: Bonaventura, Doctor Seraphicus, cuius Commentarios in Libros Sententiarum doctrinae puritatis, ac unctio maxime commendantur: et qui primus omnium recensendus a nobis erat, Thomas Aquinas, Doctor Angelicus; quantum enim adlaborauerit ille, ut Theologiam pristinae dignitati restitueret indubium erit cuique eius Theologicam Summam, Commentarios in Libros Sententiarum, ac Summam contra Gentes euoluenti. Profecto ea est Aquinatis constans methodus in Theologia pertractanda, ut auctoritati primum tribuat locum, rationem pedissequam adhibeat, atque sacram doctrinam ex Scripturis, Traditione, Conciliis, Patribus nos primum haurire doceat; addita ulterius naturae ratione ac Philosophia, si his quandoque Theologus indigeat.

Felicibus his summi Viri laboribus non par successus respondit: Theologi enim, qui saeculis XIII. XIV. et XV. scripsere, tanti Magistrum consilium non intelligentes, Commentarios in Theologiam ediderunt, ut plurimum vix dignos lucubratione anicularum. Quoad usque tandem adolescente saeculo XVI. a vetero illo insolitis haereticorum tumultibus excitati Theologi nostri meliora persequi edocti nonnulli sunt; reuocatoque pristino verae Theologiae splendore lux orbi catholico oborta est, et ad nos vsque propagata. Iam enim extrinseca Theologia super sacras litteras fundata excoli coepit a pluribus Theologis, qui vtilibus de doctrina fidei et morum questionibus intenti, apte, prudenter, et docte eas versabant. Quumque religionis hostes omnia fere illius dogmata oppugnarent, classicum Ecclesia canere opus habuit, quo suos Theologos ad pugnam excitaret: quemadmodum fecisse in Concilio Tridentino Cardinalis Pallavicinus testatur (7). Longum nimis foret illustres saeculi huius Scriptores recensere: Vnum silentio praeterire piaculum esset, videlicet Cl. Melchiorem Canum Canariensem Episcopum, cuius de Locis Theologicis opus, vere aureum, mirum quantum Theologis catholicis profuerit, quantum haereticos torserit!

Nec dissimulandum ideo, exitisse saeculo XVI. ut Canus ipse scribebat: (8) »in Academiis multos, qui omnem ferme disputationem sophisticis ineptisque rationibus transegerint:« exitisse et saeculo XVII. eiusdem furfuris Theologos non paucos, quibus adiuncti

(7) In Hist. Concilii lib. XII. capp. 1. et 20. (8) Lib. VIII. cap. 1.

sunt Casuistae, nouum scilicet Scriptorum genus, ingenio suo ac humana ratiocinatione omnia resoluentes: extare etiam hoc nostro saeculo XVIII. Theologos nonnullos pseudo-scholasticos, sophistas, verbosos, et phantasticos, qui Theologiam eam dicunt et amplectantur, quae *ecclesiasticis, formalitatibus, rixis, et contentionibus* referta est. (Vtinam ipsi non fuisset experti! Sed praeualuisse iam a medio saeculo antea saniorum Theologorum mentem gloriamur, dum tot de disciplinis Theologicis opera euoluimus, in quibus et fidei dogmata firmantur, et errores contrarii impugnantur, et historiae Ecclesiasticae penetralia reserantur, et Patrum Orthodoxia disquiritur, et disciplinae ratio habetur, et tandem scholae placita praecipua his adiunguntur. Hanc nos methodum insequentes, genuinam Theologiam assequi posse speramus.

CAPVT III.

Theologiae necessitas ac vtilitas.

Necessaria fuit semper in Ecclesia sacra disciplina ex *p. 1. 9. 1.*
reuelatis procedens. *a. 1.*

Non item methodus illa, qua in scholis traditur, vtilis licet vel maxime sit.

Constat primae adsertionis veritas ex Scripturis: Apostolus siquidem ad Ephesios IV. scribit: »et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem Pastores et Doctores, ad consummationem Sanctorum, in opus ministerii, in aedificationem Corporis Christi. . . . ut iam non simus paruuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum in astutia ad circumuentionem erroris.« Et ad Titum I. »oportet Episcopum sine crimine esse. . . . amplectentem eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt, arguere:« ergo saltim in Pastoribus, et Doctoribus Ecclesiae necessaria fuit sacra disciplina, ut consummarentur Sancti, et Corpus Christi aedificaretur: necessaria quoque ad sanam fidei, morumque doctrinam tradendam, et ad redarguendum eos qui contradicunt.

Quod sane argumentum in illud redit, quod Augustinus in Libris de Trinitate aprauit (1), ubi Theologiam disciplinam appellat, »qua »fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur«. Vnde sic Theologi argumentantur: necessaria semper in Ecclesia fuit disciplina aliqua, qua fides generaretur, nutrireretur, defenderetur, atque roboraretur: vel vt distinctius loquamur, per quam increduli ad fidem ducerentur, haeretici redarguerentur: non enim sine fide consistere Ecclesia potest; neque fides existere nisi generetur, nec diu in fidelibus consistere nisi nutriatur, defendatur, ac roboretur: atqui disciplina illa ex Augustino est, quam Theologiam nominamus: haec ergo necessaria semper in Ecclesia fuit.

His argumentationibus suffragantur Christi, et Apostolorum exempla, Ecclesiae, ac Patrum vsus. Christus enim Dominus saepe Theologia vsus fuit, arguens ex Scripturis, vt Pharisaeos suam missionem et diuinitatem negantes reuinceret; vt mortuorum resurrectionem probaret; vt ab impiis illorum traditionibus legem depurgaret: vt discipulorum fidem et mores vindicaret. Similiter Apostoli vt veritatem Euangelii adstruerent, saepissime ex Scripturis argumentati sunt. Ecclesia item Theologia perpetuo vsa in suis Conciliis est; Patres tandem in suis Libris, vt Scripturas exponerent, aut ex ipsis dogmata fidei morumque illustrarent; vt fideles confirmarent; ac denique haereses confutarent: fuit ergo semper haec disciplina saltim Ecclesiae corpori necessaria.

Ad secundam propositionem quod attinet, nemo vnus est, qui primam eius partem negare audeat, nisi velit ille in meridie caecutire. Quippe notum omnibus fixumque est, ante natam scholae Theologiam, seu methodum hanc, qua a Damasceni aetate in scholis Theologia traditur, fidem in Ecclesia ab ipsis eius incunabulis mirifice fausteque propagatam, nutritam, propugnataque esse, nisi dicere velimus Basilium, Gregorium Nazianzenum, Hieronymum, et Augustinum Theologos non fuisse. Itaque alteram propositionis partem demonstrare opus est, his quidem momentis. Primum: Ecclesiae catholicae vtilis admodum illa disciplina est, quae ex se aptissima est ad fidem saluberrimam gignendam, nutriendam, roborandam, et defendendam; huiusmodi est scholae Theologia: ergo vtilis vel maxime illa Ecclesiae est. Minorem propositionem suadent ipsae vtilitates ex ea sequutae; scilicet, id praestat methodus scholastica, quod

(1) Lib. xiv. cap. 1.

tota doctrina de Deo, diuinisque, per innumera ferme Scripturarum, Conciliorum, et Patrum volumina dispersa, in vnum sit corpus collecta, atque hoc pacto in compendium redacta vno veluti intuitu conspiciatur: quod doctrina sic collecta in suas partes, capita, tractatus, dissertationes, quaestiones distributa sit; adeo vt Theologo obtinuit sit exinde quid de re aliqua theologica, ex. c. de Dei existentia, Scripturae sacrae, Traditio, Concilia, Patres dixerint: quod ex iisdem fontibus dogmata fidei et morum eruat, designetque quid credendum sit, quid agendum, necne: quod eadem dogmata exponat, argumentis roborat, et defendat, erroresque oppositos refellat; at haec omnia euincunt scholae Theologiam esse in Ecclesia instar thesauri, ex quo noua, et vetera haurire queat; instar armamentarii, ex quo arma depromat: igitur aptissima in illum finem scholastica methodus est.

Secundum momentum sumitur ex Sapientum iudicio et existimatione, necnon et haeticorum, extorto licet, testimonio, quod sic proponitur: nemo prudens in dubium vocare audebit disciplinam illam vtilem Ecclesiae censi debere, quam et primarii Ecclesiae Praesules ac Principes suis factis, et dictis maximopere commendant, quam deinde haeretici, quoniam ipsis infensissimam, iniquo odio insequuntur; atqui vtrumque in scholae Theologiam factum nouimus: ergo ex his etiam capitibus constat eam Ecclesiae maxime vtilem esse. Probat assumptum propositionis minoris haec quae ex multis adducimus: scholasticam methodum Lombardi probarunt Patres Concilii Lateranensis III. Innocentius Papa V. suggestit Alexandro de Ales, vt Theologiam ea methodo traderet. Eandem magnifice commendauerunt Sixtus V. Benedictus XIV. alique plurimi Romani Pontifices. In magno eam pretio habuisse Concilia Oecumenica ex eo ad oculum demonstratur, quod si quas Ecclesia haereses damnauit, si quae de fide et moribus tulit decreta, in vtrisque Scholasticorum subsidio et diligentia adiuta fuit. Maximi quoque illam methodum Principes terrae fecisse illud ostendit, quod non olim modo, sed nostris etiam diebus opportune prouideant de scholasticis Cathedris stabilendis, earumque Professoribus, qua honoribus, qua stipendiis prosequendis. Postremo, vt de haeticis verbum addamus: vt quid adeo intemperanter in scholasticam illi et scholasticos inuehantur? Norunt videlicet illi exinde sequutas vtilitates ac commoda pro Ecclesia defendenda, illorumque erroribus prosternendis. Sed haec pauca indignitate sit satis.

Neque erimus longiores in recensendis criminationibus, quibus scholasticae Theologiae hostes, non solum ex haereticis, sed et ex catholicis non pauci, eam de medio tollere studuerunt: quas iam pridem depulsas nobis reliquerunt Scriptores, qui de hac vna re data opera egerunt. Ex his itaque, quae illi fuse pertractarunt, pauca haec subiiciemus. Opponunt primo scholasticae Theologiae detractores: scholae Theologia Dialecticam in suos vsus assumit; atqui haec vtilis Ecclesiae non est, imo est valde incommoda, vt ex Scripturis, et Patribus liquet; ergo et scholae Theologia. Minorem propositionem sic probant: Scripturae Philosophiam, proindeque Dialecticam interdicit, dicente Apostolo ad Colosenses II. »videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, et inanem fallaciam«. Leguntur similia in Scripturis passim. Ex Patribus Tertullianus vnus est, qui adserere audeat: (2) in hoc Catholicos ab haereticis differre, quod hi Aristotelis Dialecticam prae manibus habeant; illi vero Dominum in simplicitate quaerant. Quid simile tradidit Ambrosius (3), Augustinus (4), alii; insuper addentes ex Philosophiae principis omnes ferme haereses natas fuisse: igitur ex Scripturis, et Patribus Dialectica vtilis Ecclesiae non est.

Secundo opponunt: Haud concipi potest, quem fructum percipere Ecclesia valeat ex innumeris quaestionibus otiosis, inutilibus, ac frivolis; saepius solum de possibili; quae vtramque in scholae Theologia paginam implent; ex quibus oriuntur rixae de lana caprina, litigia de voce, inanes et interminabiles contentiones: inutilis ergo huiusmodi Theologia Ecclesiae est. Tertio opponunt: vitur scholastica Theologia stylo incompro ac rudi, terminis quoque aut vocibus, vt vocant barbaris, homine Theologo indignis; cuiusmodi sunt *entitas, quidditas, opus operatum, materialiter, formaliter*, ceterae: ergo. Ita argumentari solent scholae hostes.

Quorum ramen accusationes non est difficile enervare. Ad primam itaque responderetur, immerito, quin et inepte, Paulli locum nobis obici, quum sibi vnice proposuerit fideles hortari ab Epicureorum Secta cauere; quoniam per inanes fallacias plurimos a vera religione retrahebant. Quod si dandum est Paullum vulgari et imperito populo vsum Dialecticae vetuisse, non idem sentiendum erit relate ad Pastores, et Doctores, quorum est poscentibus rationem reddere de illa quae in eis est fide. Generatim hoc vnum Scripturae sa-

crae

(2) De Praescript. cap. 7. (3) Lib. 1. de Fide. (4) Serm. LXXXVII. de Tempore.

erae monent, ne ad rationis trutinam fides exigatur, sed ad auctoritatem potissimum. Neque alia est mens Patrum vbi dialecticae vsum interdicerent videntur, quam fallacem dialecticam, qua haeretici abuti solebant vt diuinam reuelationem conuellerent, fidei arcana sola ratione scrutantes, abiicere. Non ita dialecticam ac philosophiam quae famulatur fidei, et auctoritatem sequitur. Tertullianus itaque inuehitur in haereticos, qui nullum dogma credendum esse dicebant, quod humana ratione assequi non possent. Et ex hoc dialecticae ac philosophiae abusu natas haereses bene multas fuisse, Patres verissime dixerunt.

Pro secundo soluendo placet ipsa Melchioris Cani verba dare (5): »quoniam ista scholastica pertinacia Theologorum leuium est, non omnium, inique profecto schola traducitur propter ea vitia, quae non sunt scholae, sed inertis, vanae, contentiosae scholae«. Sane, si id fas esset, nulla esset scientia probris immunis, ac vitis carens. Hoc si Erasmus, cuius est argumentum, tantum voluisset, & veritate non deuissset: fuisse siquidem quosdam pseudo-scholasticos, qui plures quaestiones sunt persecuti, quas vt Canus ait, »nec iuvenes portare possunt, nec senes ferre«, negare nemo prudens audebit. Sed non omnes Theologiae scholasticae quaestiones sunt huiusmodi: nam earum plurimae Doctoribus nedum vtilis, sed necessariae etiam sunt, quorum muneris est alios erudire, et eos qui contradicunt arguere. Hinc reperire est nonnullas a Patribus versatas, cuiusmodi est illa ab Augustino instituta (6): »jan Deus ab aeterno fuerit Dominus?«. Quintimo haeretici ipsi plurimas in Theologiam inuehentes quaestiones, Ecclesiae Patres, et qui illis successere scholae Theologos cogebant ad subtilius disputandum, vt ex historicis factis liquet. »In honestum quippe est, vt Petrus Damianus scribit (7), vt ecclesiasticus vir his qui foris sunt calumniantibus, per ignorantiam conticescat; et christianus de Christo reddere rationem nesciens, inimicis insultantibus, victus et confusus abscedat«. Consulatur super hoc argumento Petauius (8).

Ad tertium dicendum: quod si apud scholasticos nonnullis scribendi genus incultum est, illud certe vitium hominum, aetatis, aut nationis est, non scholae; proindeque in eius emendatione laborandum adnitendumque, vt stylos castigatus, cultus atque nitidus sit;

quin

(5) Lib. VIII. cap. 1.

(7) Opusc. II. contra Iudaeos.

(6) Lib. XII. de Ciuit. cap. 25.

(8) In Prof. de Deo cap. 5. n. 6. et 7.

quin tamen dictionis lepores nimium consecratur, ne ad Theologum cognoscendum Grammaticum quaerere interpretem opus sit. Vocibus autem ac terminis a scholasticis adiuventis adiunctae sunt ideae, quibus religionis mysteria explicantur omni sublata aequiuocatione: tametsi laudandus sit ornatus delectusque verborum. Augustinus siquidem qui *foenerat pro foeneratur* dixerat, addens (9): „non timeamus ferulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam et certiorum perueniamus“; et scripsit quoque (10): „quoniam inter se habent nonnullam similitudinem vespentes atque discentes; propter fastidia plurimorum, etiam ipsa, sine quibus viui non potest alimenta condienda sunt“.

SCHOLION.

Quod si quis pugnaciter contenderet scholasticam Theologiam, non tantum vtilem Ecclesiae modo esse, sed etiam necessariam, habita et temporis, et hostium ipsi insidiarum ratione, non maximopere repugnabimus. Haec enim est necessitas, non absoluta, sed secundum quid, seu ad facilius assequendum finem, vt cum schola loquamur. Quam necessitatem suadet ratio ex ipsa posteriorum temporum conditione petita. Primum, quod hac methodo multis abhinc saeculis Theologia tradita sit: deinde, quod nouandi prurigo tot adhibuerit versutias, tot excogitarit argutias, vt vix cum Nouatoribus in arenam descendere fidenter valeamus, nisi scholae methodo muniti. Nouit hoc pridem Canus; quando nempe eiusmodi monstra caput attollere coeperant: atque ideo quum asseruisset (11) absque Theologiae scholasticae studio nullam omnino perfectam in Ecclesia doctrinam consequi posse, addidit: „ea vero neglecta, qui se Theologi arbitrantur, tum se denique errasse sentient, quum eos, aut grauis disputatio cum haereticis, aut grauis aliquis et perplexus conscientiae casus experiri coget“. Hinc concludere cum Eminentissimo Gotti placet (12): „Theologus ergo positum scholasticae prorsus destitutus, esset velut miles habens arma, carens vero arte et dexteritate ea tractandi“.

CA-

(9) In Psalm. xxxvi.

(10) Lib. iii. de Doctr. Christ. cap. 11.

(11) Lib. viii. cap. 2.

(12) Tract. i. Saeg. Deb. 1. q. 2. n. 12.

CAPVT IV.

Quaenam sit Theologiae subiecta materies.

2. Deus ipse est obiectum attributionis Theologiae: formalis ratio rei obiectae, quia res est, ipsa diuinitas; ratio vero rei, vt mentem ad assentiendum mouet, diuina reuelatio.

q. 1. ad. 7.
art. 7.

Prima propositionis pars hac argumentatione probatur: obiectum attributionis, vel materiale cuiuslibet disciplinae illud est de quo illa agit, atque ad illud cetera omnia quae ab ea expenduntur refertur atque sacra doctrina de Deo agit, vt fert ipsa nominis etymologia, ac cetera quae expendit, ad Deum vel vnum, vel trinum, vel principium, vel finem creaturarum refert: Deus ergo ipse eius obiectum attributionis est. Pars secunda sic suaderetur: formalis ratio rei obiectae, quia res est, per se primo quaeritur et attingitur in obiecto materiali seu attributionis; sed diuinitas ipsa est huiusmodi in Theologicis disciplinis; quandoquidem eam sacra scientia quaerit et attingit, quum in Deo in se considerato, tum in ipso prout principium est et finis creaturarum: ergo diuinitas est ratio formalis sensu dicto, seu obiectum formale *quod*, vel ratio formalis *quae*, vt cum plurimis loquamur. Tertia demum pars euincitur: ratio formalis rei, vt mentem ad assentiendum mouet, ea est, cuius ope vnaquaeque scientia suum obiectum, et *materiale*, et *formale* attingit; at haec obiecta attingit Theologia ope reuelationis diuinae: ergo reuelatio obtinet in Theologia locum rationis formalis *quae*.

Nec contra hanc adsertionem faciunt quae sequuntur argumenta. Primum: Theologia Dei existentiam non praesupponit, sed demonstrat: non ergo Deus illius obiectum est: siquidem scientia quaelibet sui obiecti praesupponit existentiam. Secundum: non omnia quae Theologia attingit, ad Deum referri Patres testantur, adserentes Verbi Incarnationem neutiquam ad facultatem illam pertinere, quae est de diuinitate scientia: Basilli verba sunt (1): „ne in Theologiam, id est, in ea quae diuinitatis propria sunt intenti, Assumptionis mys-

(1) Epist. cxxxii.

te-

lactari possunt. Pro illarum veritate quae ad fidem spectant, etiam cum vitae discrimine certandum est: huiusmodi illa est: *an in locis inferis locus purgatorius sit, ubi fidelium animae poenas peccatorum luant?* Reliquarum exempla haec ex multis Augustinus perhibet: *igualis, vel ubi sit Paradysus ubi constituit Deus hominem? ubi sint modo Elias et Enoch? an ibi, an alibi?* Quas quidem propositiones absque haerescos nota admittere quis, vel reicere poterit: nam et de his similibusque veteres Ecclesiae Patres acerrime quidem, sed amice disputasse scimus.

Sed fidei quaestio alia est, quae immediate ad fidem attinet, vt vere attinent omnia, quae Deus Ecclesiae suae, aut verbo tradidit, aut scripto; altera, quae mediate fidei est, vt sunt conclusiones omnes, quae ordine disciplinae ex primis illis colliguntur; quaeque in illis reuelatae sunt. Praeter has vero non abs re fidei quaestiones dicuntur, quae ad Ecclesiae doctrinam pertinent, fideique sunt propter affinitatem appendices: quae tamen aptius, non fidei, sed praeter fidem dicuntur. Verbo: inter fidei quaestiones primum obseruantur fidei articuli; secundo, fidei dogmata; postremo, doctrinae catholicae.

Articuli fidei sunt praecipua quaedam catholicae doctrinae capita certa et stabilia, in quibus plura alia dogmata fidei christianae continentur, vt egregie explicat S. Thomas (3). Dogmata fidei sunt, quae aut in Scripturis clare et distincte continentur, aut ex Scripturis, vel Traditione deducta ab vniuersa Ecclesia credenda proponuntur. In hoc autem dogmata fidei ab articulis distinguuntur, quod articuli sint prima et maxima christianae religionis capita, non vero dogmata; ex gr. *omnes homines nasci in peccato originis; sine interiori Dei gratia neminem posse recte credere, aut operari*, aliaque similia, dogmata fidei quidem sunt, sed non articuli. Doctrinae catholicae sunt, quas magna Ecclesiae pars tenet, et a probatissimis Theologis defenduntur, licet ab Ecclesia non sint definitae, tamquam ad fidem pertinentes, veluti: *esse vere beatos, et cum Deo in caelis regnare quos Romana Ecclesia veros declaravit*, et similes quamplurimae.

His accedunt quaestiones controuersae, quae nulla censurae nota pro et contra defenduntur a Theologis, cuiusmodi sunt illae: *an Angelus creati sint ante mundum hunc corporeum? an sit ignis materialis in purgatorio, aliaque similes*. Quas omnes tunc Theo-

(3) 2. 2. q. 1. art. 7.

logus apte prudenterque pertractabit, quum Cui monitum (4) apte tenebit; videlicet: » vt sepositis non affectibus modo, sed opinionum etiam praecudicis, de causis fidei prudenter grauitate decernant. Non enim si quidquam in scholis, etiam bonis temporibus inueterauit, mox fidei dogma existimandum est. Item: » erare nonnullos, qui abrepti persuasionibus, quibus a principio sunt imbuti, temere et sine iudicio de rebus grauissimis sententiam ferunt; dum scholae opiniones a certis, constantibusque decretis non separant; et duo rerum genera confundunt: vnum eorum, quae ad religionem attinent, earum alterum, quae ne hanc quidem attingunt.

De cetero quaestiones seu propositiones, quae in re theologica veritati opponuntur, variis vocabulis appellari solent; scilicet haereticarum, sapientes haeresim, temerariae, scandalosae, pietatis offensivae, male sonantes, simplicium seductivae, schismaticae, iniuriosae, impiae, iudaicae, paganae; de quibus omnibus abunde Canus, (5) Annatus (6), et Iueninus (7).

COROLLARIUM.

3. Ex his autem quae de Theologiae obiecto diximus, in multiplicem quaestionem erga sacrae huius disciplinae proprietates volentes nolentes incidimus. Colligitur enim apertissime nostram Theologiam scientiam stricti nominis esse; habitum nempe constantem, qui ratione moueri ac labefactari non possit: cognitionem item seu notitiam certam et euidenter per demonstrationem comparatam. Quae vero illa? naturalis, an supernaturalis? practica, vel speculatiua? certior aliis scientiis, incertior? subalternans, vel Dei, et beatorum scientiae subalternata? scientia tantum, an etiam sapientia? Nam de his omnibus Theologi nostri disputant, quos consulere pro suo quisque arbitrari poterit; tenentur enim omnium manibus theologica Opera Billuarrii, Gottii, Iuenini, Boucatii, aliorumque antiquorum et recentiorum Theologorum: quos inter honoris causa Zumelius nostrum nominamus. Absolutissimum quidem scholae Theologum agnoscimus et veneramus. Nobis interea ad vteriora progredi liceat.

9. 1. art.
2.

(4) Lib. vi. cap. 5.
(5) Lib. xii. cap. 10.

C 2

PARS

(6) Lib. 1. Appar. cap. 5.
(7) In Institut. Theol. rom. l. disp. 1.